واجبات الانسان

ئەرکەکانی مرۆڤ

مرۆڤ ئابیٚ تەنها ماف وەربگریٚت بەڵکو ئەرکیەتی کە ڕیٚز لە مافی بەرامبەر واتە کەسانی دیکە و ئەو کۆمەڵگایەی کە لیٚی دەژییٚت بگریٚت

الانسان لا يتلقى الحقوق فقط بل عليه واجب احترام حقوق المقابل او حقوق الافراد الآخرين والجماعة التي يتنمى اليها

ان احترام وحماية حقوق الانسان موجه في المقام الاول للدول ،لماذا؟

ریزگرتن و پاراستنی مافەکانی مرۆڤ پەیامێکە بە پلەی یەکەم ئاراستەی دەولەتەکان کراوە ،بۆچی؟

١.صاحبة السلطة ومحتكرة القوة في مواجهة الفرد.

٢. التجارب اثبتت ان الحكومات هي المتهمة بإساءة استخدام السلطة وانتهاك حقوق الافراد وحرياتهم .

٣.ان الدساتير الوطنية والمواثيق الدولية توجه خطابها دائما الى الحكومات لاحترام حقوق الانسان وعدم الاعتداء عليها ،بل وتدعوها الى معاقبة المعتدى عليها من افراد السلطة .

١- خاوەن دەسەلات و هێزە بەرامبەر بە تاك

٢- بە پێی ئەزموون دەولەت تۆمەتبارە بە خراپ بەکارهێنانی دەسەلات و پێشێلکردنی ماف و ئازادییەکانی مرۆڤ

٣- دەستوری ولاتان و بەڵگەنامە نێودەولەتیەکان لە گەل دەولەت دا مامەڵە دەکات

- ان سيادة احترام حقوق الانسان في المجتمع لا تتوقف على الدولة فقط وانما تحتاج الى جهود مشتركة بين الافراد والحكومة
- سەروەری مافی مرۆڤ لـە کۆمەڵگادا تەنها بەرپرسیاریەتی دەوڵـەت نیە بەڵکو پێویستی بە هەوڵی هاوبەش هەیە لـە نێوان تاکەکان و حکومەت

بموجب الفقرة الخامسة من ديباجة العهد الدولى للحقوق المدنية والسياسية والعهد الدولى للحقوق الاقتصادية والاجتماعية والثقافية وكذلك بموجب نص المادة(٢٩) من الاعلان العالمي لحقوق الانسان يقع على عاتق الفرد مسئولية السعي الى تعزيز ومراعاة الحقوق المعترف بها في الاعلان والعهدين الدوليين .

واهم واجبات الفرد كما يلي :

١. احترام كرامة الآخرين

٢. تقديس حياة الآخرين وأمنهم وسلامتهم

٣. واجب الامتناع عن الدعوة الى الفتنة الطائفية او العنصرية

٤. احترام القانون

٥. واجب ممارسة الحقوق السياسية

٦. واجب الدفاع عن حقوق الانسان

- به گوێرەی برگەی پێنجەم لە هەردوو بەڵێننامەی مافە مەدەنی و سیاسیەکان وە مافە کۆمەلایەتی و ئابووری رۆشنبیرییەکان
- وەهەروەها ماددەی (٢٩) لە جارنامەی جیهانی مافەکانی مرۆڤ ، بەرپرسیاریەتی تاکە کە هەول بدات بۆ بەهێزکردن و ڕەچاوکردنی ئەو مافانەی کە لەو دوو پەیماننامەیە و لە جارنامەی جیهانی مافەکانی مرۆڤ داکۆکی لیکردووە .

لە سەر ئەم بنەمایە ئەرکەکانی مرۆڤ بریتین لە:

١- ریزگرتن لە کەرامەتی کەسانی دیکە

٢- بەهەند وەرگرتنی ژیان و ئاسایش و سەلامەتی کەسانی دیکە

٣- ئەرکی بانگەشە نەکردن بۆ ئاژاوەی تایەفەگەری و رەگەزپەرستی

٤- ریز گرتن لە یاسا

٥- ئەرکی بە کارهێنانی مافە سیاسیەکان

٦- ئەرکی داکۆکی کردن لە مافەکانی مرۆڤ

اولاً: احترام كرامة الآخرين

- تبدأ كل من ديباجة الاعلان العالمي لحقوق الانسان والعهدين الدوليين بذكر ما لكرامة الانسان من قيمة عظمى كأساس لسيادة الحرية والعدل والسلام .
- لن تسود هذه المفاهيم في المجتمع الا اذا كانت القيمة الانسانية لكرامة الفرد مدركة تماما في وعي افراد المجتمع فيحترم بعضهم البعض دون اي تمييز بسبب الاصل او الجنس او اللغة او الدين او النسب او الثروة .
- وقد عنيت المادة الاولى من الاعلان العالمي بان تفهم الجميع بأن((جميع الناس يولدون احراراً ومتساوين في الكرامة والحقوق .وهم قد وهبوا العقل والوجدان ،وعليهم ان يعاملوا بعضهم بعضاً بروح الاخاء))

یەکەم :ڕیزگرتن لە کەرامەتی کەسانی دیکە

- پێشەکی جارنامەی جیهانی مافەکانی مرۆڤ وە هەردوو پەیماننامەی مافەکانی مرۆڤ بەوە دەست پێدەکات کە :کەرامەتی مرۆڤ بەهایەکی گەورەیە وەك بنەمایەك بۆ سەروەری ئازادی و دادپەروەری و ئاشتی
- ئەو چەمکانە لە کۆمەلگادا بەرقەرار نابی تەنها ئەگەر بەهای مرۆڤایەتی کەرامەتی تاك بەهەند وەربگیریت لە لایەن تاکەکانی کۆمەلگا کە ڕیز لە یەکدی بگرن بەبێ جیاکاری بە هەر هۆکارێك بیت (ڕەگەز یان زمان یان ئایین یان ڕەچەلەك یان سامان.
- وە بە گوێرەی مادە (١) لە جارنامەی جیهانی مافەکانی مرۆڤ پێویستە هەمووان لەوە تیبگەن کە" هەموو خەڵك بە ئازادی لە دایك دەبن و یەکسانن لە کەرامەت و مافەکان، کە عەقل و ویژدانیان پێبەخشراوە ، وئەرکە کە بەگیانێکی برایانە مامەلە لەگەل یەکدی دا بکەن"

ثانياً: تقديس حياة الآخرين وأمنهم وسلامتهم

- ان الاعتداء على حياة الانسان والاخلال بأمنه الشخصي وسلامة جسده ، ليس بضرورة ان يقع من جانب السلطة ، وانما قد يقع من جانب الافراد والجماعة داخل الدولة .
- بموجب المادة (٣) من العهد الدولي للحقوق المدنية والسياسية «١. الحق في الحياة حق ملازم لكل انسان ، وعلى القانون ان يحمي هذا الحق ، ولا يجوز حرمان احد من حياته تعسفاً.
- ان الاخذ بالثأر في بعض المجتمعات تدخل في اطار الحرمان من الحياة تعسفاً، إذ يعتدى على حياة انسان لا ذنب له ولا جريمة .
- وهذا يعنى قيام الافراد بواجباتهم في الجماعة عامل هام في سيادة احترام حقوق الانسان .

دووەم :بەهەند وەرگرتنی ژیان و ئاسایش وسەلامەتی کەسانی دیکە

ژیان

ئاسایش

سەلامەتی

ماددەیی ٣ لە جارنامەی جیهانی مافەکانی مرۆڤ «هەموو تاکیك مافی ژیان و ئازادی و ئاسایشی کەسی هەیە»

و ماددەی ٦ لە بەڵێننامەی مافە مەدەنیەکان و سیاسیەکان« ١. مافی ژیان مافی هەموو مرۆڤیکە ، نابیت کەس لە مافی ژیانی بێ بەش بکریت بە مامەڵەی خراپ»

تۆلەسەندنەوە لە زۆریك لە کۆمەلگاکان دەچێتە چوارچێوەی بێبەش کردن لە ژیان بە هۆی مامەلەی خراپ ، چونکە ئەم کردارە پەلاماردانی ژیانی کەسێکە بێ ئەوەی هیچ گوناحێك یان تاوانێکی ئەنجامدابیت ، کە ئەم پەلاماردانە لە لایەن تاکەکان ئەنجام دەدرێت .

کەوابێ جیبەجیکردنی ئەرکەکان لە لایەن تاك لە کۆمەلگادا فاکتەریکی گرنگە بۆ سەروەری ریزگرتن لە مافەکانی مرۆڤ.

ثالثاً: واجب الامتناع عن الدعوة الى الفتنة الطائفية او العنصرية

ان حرية الفكرية والعقائدية تعد من حريات الاساسية للانسان وممارسة هذه الحرية بكل الوسائل لا يعني اساءة استخدام هذه الحريات بشن حملات كراهية عنصرية و عقائدية ودينية تثير الفتن الطائفية داخل المجتمع ، حيث نادرا ما يوجد مجتمع يتكون من عنصر او قومية او طائفة او دين واحد .

ان العيش في الامن والسلام في المجتمع تفوق حرية الفرد في الكلام والكتابة والدعوة والخطابة لعقيدة أو دين . طالما استخدام هذه الحريات تؤدي الى اثارة الفتن تضر اكثر مما تنفع . ولهذا فان الشرعة الدولية لحقوق الانسان تقيد حريات الافراد بقيود يقرها القانون من اجل المحافظة على الامن القومي والنظام العام ورفاهية الجميع في مجتمع ديمقراطي(المادة ٢٩ من الاعلان العالمي والمادة ١٩ من العهد الدولي للحقوق المدنية والسياسية)

سێیەم: ئەرکی بانگەشە نەکردن بۆ ئاژاوەی تایەفەگەری و رەگەزپەرستی

ئازادی بیرو باوەر وە دەربڕینی ئەم ئازادیە بە هەموو شێوازەکان مانای ئەوە نابەخشێت کە ئەم ئازادییە خراپ بەکاربهێنریت بە جۆرێك هەڵمەتی ڕق وکینەی نەژادی و ئایینی دروست بکات و ئاژاوە بخاتە ناو کۆمەڵگا ، لە کاتێکدا زۆر کەم رووودەدات کە کۆمەڵگا لە پیکهاتەیەك یان لە نەتەوەیەك یان لە یەك ئایین پیکبیت. بەهاکانی یەکانگیری رۆلەکانی کۆمەلگا و ژیان بە ئاسایش و ئاشتی وگونجانی کۆمەلایەتی بەرزترن لە بەکارهینانی ئازادیەکانی تاکەکەس بە گوفتار یان وتاردان یان بانگەشە بۆ بیرو باوەرێك یان ئایینیك . هەر بۆیە بە پێی شرعەی نێودەولەتی مافەکانی مرۆڤ کۆت و بەند کردنی ئازادیەکانی تاك بە گوێرەی یاسا ڕێگە پێدراوە ئەگەر بە ئامانجی پاراستنی ئاسایشی نەتەوەیی و نیزامی گشتی و خۆشگوزەرانی هەموان بی لە کۆمەلگایەکی دیموکراتی (مادە ٢٩ لە جارنامی جیهانی وە مادە ١٩ لە پەیماننامەی تایبەت بە مافە مەدەنی و سیاسیەکان .

رابعاً: احترام القانون

- ان التزام بالدستور كقانون الاعلى في البلاد وتقيد القوانين بالدستور واحترام الحكام والتزامهم بهذه الدستورية ومن ثم التزام الافراد بالقوانين يخلق جو الشرعية في الدولة . ولهذا فان واجب احترام القانون من جانب كل فرد هو واجب اساسى لسيادة احترام حقوق الانسان وحرياته الاساسية . وهذا يعني ان اول المستفيدين من سيادة القانون هو الفرد.

➢ **اي قانون يكلف الفرد باحترامه ؟**

- اذا كان الفرد لا يشارك في الحكم(حكومة اقلية او عسكرية او استبدادية)دون تداول السلطة
- اذا كان الفرد لا يمنح حق الترشيح والانتخابات .
- اذا كان الفرد تزور اصواته في الانتخابات ويفرض عليه مرشحون لا يعبرون عنه
- **هل قوانين الصادرة عند متخذي القرار في هذه الحالة يطالب الفرد باحترامه ؟**

❖ المادة الاولى من العهدين الدوليين تجيب عن هذه الاسئلة حيث ان الشعوب حرة في تقرير مصيرها وتحديد مركزها السياسي والاقتصادي والاجتماعي والثقافي فإذا سلبت هذه الحياة من الشعوب بواسطة حكومات استبدادية فان الشعوب بكافة افرادها لها الحق في ان تناضل من اجل اسقاط هذه الحكومات .علما بان الحقوق لا يمنح بل تؤخذ .

❖ اذاً الفرد مطالب باحترام القانون الصادر في مجتمع ديمقراطي اي تداول الحكم ومسئولية السلطة امام نواب الشعب وعلو الدستور الذي يقدس حقوق وحريات الانسان .

چوارەم: ریزگرتن لە یاسا

- ریزگرتن لە یاسا پاریزەری ماف و ئازادیەکانی مرۆڤە . یەکەم سوندمەند لە سەروەری یاسا تاکی کۆمەڵگایە ، واتە ریزگرتن لە دستور کە دابینکەری ماف و ئازادیەکانی مرۆڤە ، وە پابەند بونی یاساکان بە دەستور وە پابەندبونی دەسەلاتداران بە دەستور ئەمانە هەمو دۆخیکی رەوایەتی دروست دەکەن . بۆیە ئەرکی ریزگرتن لە یاسا لە لایەن تاکەکان ئەرکیکی بنەرەتیە بۆ سەروەری ماف و ئازادیەکانی مرۆڤ.

❖ **کامە یاسا پێویستە تاکەکان ریزی لێبگرن ؟**

- کاتێك تاك بەشداری حوکمرانی ناکات (حکومەتی کەمینە یان عەسکەرتاری یان دکتاتۆری)
- کاتێك دەسەلات دەستاودەست ناکرێت ،کاتێك تاك مافی دەنگدان و خۆپالاوتنی نەبێ
- کاتێك ساختەکاری لە دەنگی دەنگدەران دەکرێت وسەپاندنی ئەو پالیوراوانەی کە گوزارشت لە ئەوان ناکەن

- **لێرەدا ئەو یاسایەی کە بەم جۆرە لەو حکومەتانە دەردەچێت ئایا پێویستە تاك ریزی لیبگرێت ؟**

- ❖ مادەی یەکەمی هەردوو پەیماننامەی نیودەولەتی بە راشکاوی وەلامی ئەم پرسیارە دەداتەوە: گەلان ئازادن لە بریاردانی چارەنوسیان و دیاریکردنی پێگەی سیاسی و ئابوری و کۆمەڵاتی و رۆشنبیری . هەر کاتێك ئەمانە لە گەلان زەوت کرا ، لێرەدا هەموو تاکەکانی گەل پێویستە خەبات بکەن لە پێناو روخانی ئەو جۆرە حکومەتانە ودامەزراندنی حکومەتێکی دیموکراتی . جێگای ئاماژە پێدانە ماف نادرێت بەڵکو دەسەندرێت .
- ❖ کەواتە ئەم یاسایە شایەنی ریزگرتنە کە لە کۆمەلگایەکی دیموکراتی دەرچووە بەمانای دەستاودەستکردنی دەسەڵات ، بەرپرسیاریەتنی دەسەڵات لەبەردەم نوینەرانی گەل وباڵایی دەستور کە پاریزەری راستەقینەی ماف و ئازادیەکانی مرۆڤ بیت.

خامساً:واجب ممارسة الحقوق السياسية

ان كل من **حق التصويت(الانتخاب) وحق الترشيح** يعد من الحقوق التي يتحدد بموجبه مصير المجتمع الذي يتشكل وفقاً لسياسة الحكومات طبقا لمناهجها وسياستها . لذلك على الفرد المواطن ان يؤدي واجبه ويشارك مع باقي الافراد في تقرير مصير مجتمعه من خلال ادلاء بصوته او من خلال الترشيح سواء مستقلاً او باسم التيار او الحزب السياسي الذي يؤيده.

فإذا ما قاطع الافراد الانتخابات فانهم بذلك يخلون بواجب اساسي من الواجبات المواطنة.الواجب الذي بموجبه يصلح نظام الحكم وتتحقق الديمقراطية ويسود احترام حقوق الانسان

على كل الفرد اكتمل السن القانوني ان يسجل اسمه في سجل وجدول الانتخابات

على كل الفرد صاحب بطاقة انتخابية او حق تصويت عليه ادلاء بصوته

پێنجەم: ئەرکی پیادەکردنی (مومارەسەکردنی) مافە سیاسیەکان

هەریەك لە مافی دەنگدان وە مافی خۆپاڵاوتن لەو مافانەن کە چارەنوسی کۆمەڵگا دیاریدەکەن کۆمەڵگایەك کە گوێرەی پرۆگرام و سیاسەتی حکومەتەکان پیکدیت. بۆیە پێویستە تاکی هاوڵاتی ئەرکەکەی بە جێبگەیەنێ ئەویش بە بەشداری کردنیەتی لەگەل تاکەکانی دیکە لە بڕیاردانی چارەنوسی کۆمەڵگاکەی بە دەنگدان یان بە خۆپاڵاوتن چ سەربەخۆ بیت یان سەر بە ڕەوتیك یان پارتیکی سیاسی بێت .

ئەگەر تاکەکان بایکۆتی هەڵبژاردن بکەن، ئەوا ئەرکێکی سەرەکی هاوڵاتیبوون پێشێل دەکەن، ئەو ئەرکەی بەپێی ئەو سیستمی حکومەت چاکسازی دەکرێت و دیموکراسی بەدی دێت وە سەروەری ڕێزگرتن لە مافەکانی مرۆڤ بەدی دێت.

-هەر تاکێك کە تەمەنی یاسایی تەواوکردووە پێویستە ناوی خۆی لە تۆمار و خشتەی هەڵبژاردنەکان تۆمار بکات

– هەر تاکێك کە خاوەنی کارتی دانگدان یان مافی دەنگدان بیت پیویستە بچیتە سەر سندوقەکانی دەنگدان و دەنگی خۆی بدات.

سادساً: واجب الدفاع عن حقوق الانسان

من اجل سيادة احترام حقوق الانسان يقع على عاتق كل فرد من الافراد المجتمع مسئولية النضال للدفاع عن المضطهدين والمظلومين والمنتهكة حقوقهم . ان الدفاع عن حقوق الانسان رسالة الصفوة المثقفة في الدولة وواجبها الاساسي تمارسه بطرق متعددة سواء بتكوين جمعيات حقوق الانسان او الدعوة الى احترام حقوق الانسان بالمقالات او الندوات والمحاضرات ، او دراسة مواضيع الحقوق في المدارس او الجامعات ... .

شەشەم: ئەرکی بەرگریکردن و داکۆکیکردن لە مافەکانی مرۆڤ

لە پێناو سەروەری ڕێزگرتن لە مافەکانی مرۆڤ بەرپرسیاریەتی هەول و خەبات بۆ بەرگریکردن لە مافی چەوساوەکان و ستەملیکراوان و ئەوانەی مافیان پێشێل کراوە دەکەوێتە ئەستۆی تاك بە تاکی کۆمەڵگا.داکۆکی کردن لە مافی مرۆڤ پەیامی نوخبەی ڕۆشنبیرو ڕوناکبیرانە وە ئەرکی سەرەکیانە کە پیادەی دەکەن بە ڕێگای جۆراوجۆر چ بە پێکهێنانی کۆمەڵە و ڕێکخراوەکانی مافی مرۆڤ یان بە بانگەشە کردن بۆ ڕێزگرتن لە مافی مرۆڤ بە ووتار و سمینار و کۆر و کۆبوونەوە بیت یان باسکردن و تاوتوێکردنی بابەتی مافی مرۆڤ بیت لە زانکۆ و قوتابخانەکان.